

היום נלמד בעזרת ה':

מכות דף יז

למדנו במשנה - כמה יאכל מן הטבל וכו': הכמות שהוא צריך לאכול מהטבל כדי להתחייב במלקות, לדעת רבי שמעון כלשהו לדעת חכמים כזית.

אמר רב ביבי אמר רבי שמעון בן לקיש: כל המחלוקת היא האם האוכל גרגיר חיטה אחד חייב מלקות או לא, והמחלוקת היא האם גרגיר חיטה נחשב 'בריי' או לא. בריי' - יחידה שלימה אפילו קטנטנה נחשבת ל'אכילה' למרות שאין בה כזית. אבל האוכל קמח לכו"ע שיעורו בכזית.

ורבי ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש: המחלוקת היא גם בקמח. כי המחלוקת אינה בהגדרת 'כריה', אלא האם חיוב מלקות הוא בכלשהו או לא. רבי שמעון סובר שיש הבדל בין חיוב מלקות לחיוב קרבן. לגבי מלקות, הלכה למשה מסיני שאפילו בכלשהו חייב. ולגבי קרבן למי שאכל בשוגג, השיעור הוא כזית שאז הוא מתחייב בקרבן.

קושיא: **תנן אמר להם ר' שמעון וכו':** מלשון הויכוח במשנתנו, משמע שהמחלוקת היא רק על גרגיר חיטה שלם האם הוא נחשב לכריה או לא, אבל אין מחלוקת בקמח! וקשה על רבי ירמיה.

תירוץ: **לדבריהם קאמר להו וכו':** רבי שמעון טען לחכמים - אני אמנם סובר שאפילו בכשלהו חייב, אבל אתם לפחות תודו לי לשיטתכם שחייב על כריה, ואם כן בגרגיר חיטה יתחייב כי הוא בריי'. אבל חכמים ענו לו - אנחנו חולקים עליך גם בזה, וסוברים שגרגיר חיטה אינו נחשב בריי', אלא רק נמלה שיש בה נשמה.

תניא כותיה דרבי ירמיה וכו'.

משנה: האוכל בכורים עד שלא קרא עליהם: המביא ביכורים צריך לקרוא את הפרשה של "ארמי אובד אבי". אם הכהן אכל את הפירות לפני שבעל השדה קרא את הפרשה, הוא חייב מלקות. וכן כהן שאכל בשר קרבן 'קדשי קדשים' (כגון עולה,

חטאת, אשם) מחוץ 'לקלעים' של חצר המשכן במדבר, או מחוץ לעזרה של בית המקדש. וכן כהן או ישראל האוכל בשר קרבן קדשים קלים (כגון שלמים, תודה) מחוץ לחומת העיר ירושלים. וכן האוכל מעשר שני מחוץ לחומת ירושלים. חייבים מלקות.

השובר את העצם בפסח הטהור: בקרבן פסח טהור, חייב מלקות. אבל המותר את הבשר של קרבן פסח טהור עד הבוקר, אינו לוקה. כי זהו 'לאו הניתק לעשה' לשרוף את הנותר בבוקר. וכן השובר עצם בקרבן פסח טמא, אינו לוקה (משום שכתוב "וְעָצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ" בקרבן כשר ולא בקרבן פסול).

הנוטל אם על הבנים: נאמר "כִּי יִקְרָא קֵן צֶפֶר לְפָנָיו ... וְהָאֵם רִבְצָת עַל הָאֶפְרָחִים אוּ עַל הַבָּיִצִּים, לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים (- לאו). שֶׁלַח תִּשְׁלַח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָהּ (- עשה)". לדעת רבי יהודה אין כאן לאו הניתק לעשה, כי כוונת הפסוק היא לא תקח את האם על הבנים אלא תשלח אותה קודם לכן. ולכן מי שלקח את הביצים ועבר על הלאו, לוקה, ואין לו כבר מצוה לשלוח את האם. אבל לדעת חכמים זהו כן לאו שניתק לעשה, כי כוונת הפסוק שאם הוא לקח את הביצים יש לו מצוה לשלוח את האם לאחר מכן, ואינו לוקה. חכמים אומרים כלל - כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אין חייבין עליה.

נמרא: זו דברי רבי עקיבא סתימתאה: דברי המשנה שקריאת הפרשה מעכבת את מצות הביכורים, ולכן האוכל אותם לפני הקריאה לוקה, זו דעת רבי עקיבא. ורבי שסידר את המשנה כתב בסתם כדעת רבי עקיבא, וכפי שמצאנו במקומות נוספים במשניות שנהג כן לסתום כרבי עקיבא. אבל חכמים חולקים וסוברים שהקריאה אינה מעכבת את המצוה, אלא ההנחה של הביכורים לפני המזבח מעכבת. ולפי זה אם אכלם לאחר שהניח אותם ולא קרא, אינו לוקה.

קושיא: ולימא זו דברי רבי שמעון סתימתאה: מדוע רבי יוחנן לא אמר שרבי סתם את המשנה כדעת רבי שמעון, שהרי גם הוא אמר כרבי עקיבא שהקריאה מעכבת בביכורים (כפי שיובא להלן)? תירוץ: **הא קא משמע לן דרבי עקיבא כרבי שמעון סבירא ליה:** רבי יוחנן רצה לחדש שרבי עקיבא סובר בזה כרבי שמעון תלמידו.

מאי ר' שמעון? דתניא ותרומת ידך וכו': נאמר "לֹא תֹכַל לֶאֱכֹל בְּשַׁעֲרֶיךָ מִעֶשֶׂר דִּגְנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ וּבְכֹרֶת בִּקְרֶךָ וְצֹאנְךָ וְכָל נִדְרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ וְנִדְבַתֶּיךָ וְתִרְוֹמֹת יָדְךָ". רבי שמעון דורש את הפסוק, ומתחיל לדרוש מסופו.

"ותרומה ידך" אלו בכורים: והרי מה הפסוק בא ללמד אותנו? אם שאי אפשר לאכול ביכורים 'בשערך' דהיינו בשאר ערי ישראל מחוץ לירושלים, הרי כבר אנו לומדים זאת בקל וחומר ממעשר שני. מעשר שני קל יותר מביכורים משום שהוא נאכל לזרים, ואילו ביכורים נאכלים רק לכהנים. ולכן אם מעשר שני נאכל רק בירושלים (ככתוב בתחילת הפסוק הנ"ל), קל וחומר שביכורים נאכלים רק בירושלים. אלא הפסוק בא ללמד שאסור לאכול את הביכורים לפני שקראו עליהם את הפרשה (וזוהי דרך לימוד של 'אם אינו ענין' לזה תנהו לדבר אחר).

"ונדבותיך" זו תודה ושלמים: גם כאן אין צורך ללמד אותנו שאסור לאכול חוץ לירושלים, כי לומדים זאת בקל וחומר ממעשר שני שהוא קל יותר מתודה ושלמים. כי הם טעונים זריקת דם על המזבח והקטרת אימורים, ואילו מעשר שני לא. אלא הפסוק בא ללמד אותנו שהאוכל תודה ושלמים לפני זריקת הדם לוקה.

"ובכורות" זה הבכור: גם כאן אין צורך ללמד אותנו שאסור לאכול חוץ לירושלים, כי לומדים זאת בקל וחומר ממעשר שני שהוא קל יותר מבכור. כי בכור קדושתו מרחם אימו מה שאין כן מעשר שני. וכן אין צורך ללמד אותנו שאסור לאכול לפני זריקת הדם, כי לומדים זאת בקל וחומר מתודה ושלמים שהם קלים יותר מבכור (מהטעם הנ"ל). אלא הפסוק בא ללמד אותנו שזר (= מי שאינו כהן) שאוכל בכור אפילו לאחר זריקת הדם לוקה.

"בקרך וצאנך" זו חטאת ואשם: גם כאן אין צורך ללמד אותנו שאסור לאכול חוץ לירושלים, כי לומדים זאת בקל וחומר ממעשר שני. ואין צורך ללמד אותנו שאסור לאכול לפני זריקת הדם, כי לומדים זאת בקל וחומר מתודה ושלמים. ואין צורך ללמד אותנו שאסור לזר לאכול לאחר זריקת הדם, כי לומדים זאת בקל וחומר מבכור. והיינו כי חטאת ואשם חמורים משלושתם משום שהם 'קדשי קדשים', ואילו מעשר שני תודה ושלמים ובכור הם 'קדשים קלים'. אלא הפסוק בא ללמד אותנו שכהן שאוכל חטאת ואשם מחוץ לעזרה אפילו לאחר זריקת הדם, לוקה.

"ונדריך" זו עולה: גם כאן אין צורך ללמד אותנו שאסור לאכול חוץ לירושלים, ולא שאסור לאכול לפני זריקת הדם, ולא שאסור לזר לאכול לאחר זריקת הדם, ולא שאסור לזר לאכול מחוץ לעזרה אפילו לאחר זריקת הדם. כי לומדים את כל זאת בקל וחומר. משום שעולה חמורה מכולם בכך שהיא עולה כליל למזבח ואינה נאכלת. אלא הפסוק בא ללמד אותנו שהאוכל עולה אפילו הוא כהן ואפילו לאחר זריקה ואפילו בפנים, לוקה.

אמר רבא דילידא אימיה כר"ש תיליד ואי לא לא-תיליד (גירסת הריטב"א): כל אמא שמתפללת ללדת בן, תבקש מה' שיוולד לה בן כרבי שמעון. ואפילו שיש פירכא לכל הקל וחומר שהוא אמר, כדלהלן.

מאי חומרא דבכורים ממעשר: הרי הקל וחומר שאמר רבי שמעון, שאנו יכולים ללמוד שאסור לאכול ביכורים מחוץ לירושלים ממעשר שני, כי מעשר שני קל יותר מביכורים משום שהוא נאכל לזרים, ואילו ביכורים נאכלים רק לכהנים ואסורים באכילה לזרים.

הפירכא - מעשר שני חמור יותר מביכורים, משום שהוא אסור באכילה לאונן (= שנפטר לו קרוב משפחתו) מה שאין כן ביכורים.

ומאי חומרא דתודה ושלמים ממעשר: הקל וחומר שאמר רבי שמעון - אין צורך ללמד אותנו שאסור לאוכלן חוץ לירושלים, כי לומדים זאת בקל וחומר ממעשר שני שהוא קל יותר מתודה ושלמים. כי תודה ושלמים טעונים זריקת דם על המזבח והקטרת אימורים, ואילו מעשר שני לא.

הפירכא - מעשר שני חמור יותר מהם, כי הרוצה לפדותו צריך לעשות זאת דוקא על מטבע כסף שיש לו צורה, ואילו תודה ושלמים שנפסלו לא צריך לפדותם דוקא על כסף שיש בו צורה (ריטב"א).

ומאי חומרא דבכור מתודה ושלמים: הקל וחומר שאמר רבי שמעון - אין צורך ללמד שאסור לאכול בכור לפני זריקת הדם, כי לומדים זאת בקל וחומר מתודה ושלמים שהם קלים יותר מבכור, כי בכור קדושתו מרחם אימו מה שאין כן מעשר שני.

הפירכא - תודה ושלמים חמורים יותר מבכור כי הם טעונים סמיכה (על הקרבן לפני השחיטה) ונסכים, והנפת חזה ושוק. מה שאין כן בכור.

ומאי חומרא דחטאת ואשם מבכור: הקל וחומר שאמר רבי שמעון - אין צורך ללמד אותנו שאסור לזר לאכול חטאת ואשם לאחר זריקת הדם, כי לומדים זאת בקל וחומר מבכור. והיינו כי חטאת ואשם חמורים ממנו משום שהם 'קדשי קדשים' ואילו בכור הוא 'קדשים קלים'.

הפירכא - בכור חמור יותר משום שקדושתו מרחם אימו.

ומאי חומרא דעולה מחטאת ואשם: הקל וחומר שאמר רבי שמעון - אין צורך ללמד אותנו שאסור לכהן לאכול עולה מחוץ לעזרה אפילו לאחר זריקת הדם, כי לומדים את כל זאת בקל וחומר מחטאת ואשם. משום שעולה חמורה מהם בכך שהיא עולה כליל למזבח ואינה נאכלת.

הפירכא - חטאת ואשם חמורים ממנה משום שהם מכפרים על עבירה שעשה המביא אותם, ואילו עולה באה רק בנדבה.

וכלוה חמירי מעולה דאית בהו שתי אכילות: רבי שמעון אמר שעולה חמורה מכל הקרבנות, והיינו גם מתודה שלמים ובכור. הפירכא - הם חמורים מעולה כי יש בהם גם 'אכילה' למזבח (דהיינו הקרבה על המזבח) וגם אכילה לאדם (לכהן או לישראל). ואילו בעולה יש רק אכילה אחת כי היא עולה כליל למזבח ואינה נאכלת לאדם.

אלא מאי דילידא אימיה כרבי שמעון וכו': אם יש פירכא לדבריו של רבי שמעון מדוע רבא שיבח אותו כל כך? והתשובה שלפי מה שסבר רבי שמעון שכן יש כאן קל וחומר, הוא נהג בחכמה בכך שדרש את דרשותיו שלא כפי סדר הפסוק, כי אם היה הולך לפי הסדר לא היה יכול לדרוש כפי שדרש.

דהיינו רבי שמעון בנה את הדברים קומה על גבי קומה. מעשר שני, תודה ושלמים, בכור, חטאת ואשם, עולה. ואז כל אחד יכול ללמוד בקל וחומר את מה שכבר לימד הדבר הקודם לו, ולכן הוא צריך ללמד דבר חדש. 1. תודה ושלמים לומדים ממעשר שני שאסור לאוכלם מחוץ לירושלים, ואז הם מלמדים שאסור לאוכלם לפני זריקת הדם. 2. בכור לומד מהם שאסור לאוכלו לפני זריקת הדם, והוא מלמד שאסור לזר לאוכלו לאחר זריקת הדם. 3. חטאת ואשם לומדים ממנו שאסור לזר לאוכלם לאחר זריקת הדם, והם מלמדים שאסור לכהן לאוכלם מחוץ לעזרה. 4. עולה לומדת מהם שאסור לאוכלה מחוץ לעזרה, והיא מלמדת שהאוכל עולה אפילו הוא כהן ואפילו לאחר זריקה ואפילו בפנים, לוקה.

אבל אם רבי שמעון היה דורש בסדר אחר, הדבר לא היה מתאפשר. כגון אם היה דורש קודם את בכור הכתוב בפסוק מיד לאחר מעשר שני, הוא היה צריך לדרוש שאסור לאכול אותו לפני זריקת הדם (כמו שהוא דרש בתודה ושלמים). ואז הוא לא היה יכול לדרוש שאסור לזר לאוכלו לאחר זריקת הדם. ורק בגלל שהוא למד קודם

לכן את תודה ושלמים שאסור לאוכלם לפני זריקה, הוא יכל ללמוד לאחר מכן את בכור שאסור לזר לאוכלו גם לאחר זריקה. וכן הלאה.

קושיא: וכי מזהירין מן הדין וכו': איך רבי שמעון לומד כל דבר מחבירו בקל וחומר? והרי 'אין מזהירין מן הדין' כלומר לא לומדים איסור 'לאו' מקל וחומר. כי אפילו למאן דאמר 'עונשין מן הדין' (= לומדים עונש מקל וחומר), אבל הוא מודה שלא לומדים את ה'לאו' עצמו מקל וחומר. **תירוץ:** איסורא בעלמא: רבי שמעון רק לומד את האיסור מקל וחומר, אך לא לומדים ענישה במלקות לעובר על הלאו מקל וחומר. ורק את המלקות אי אפשר ללמוד מקל וחומר, אבל את האיסור עצמו כן ניתן ללמוד מקל וחומר.

קושיא: והאמר רבא זר שאכל מן העולה לפני זריקה חוץ לחומה לרבי שמעון לוקה חמש: כי יש כאן חמש לאוין - 1. חוץ לחומה, 2. לפני זריקה, 3. זר, 4. חוץ לקלעים, 5. אכילת העולה. **תירוץ:** חמשה איסורין הוו: אין הכוונה למלקות אלא לאיסורים (והלשון 'לוקה' הוא רק מטבע לשון).

קושיא: והא אנן תנן אלו הן הלוקין: וכתוב במשנה שהאוכל ביכורים קודם קריאת הפרשה לוקה, והרי רבי שמעון למד זאת על ידי קל וחומר. ואם כן אנו לומדים מלקות על ידי קל וחומר!

תירוץ: אלא קרא יתירא הוא וכו': הפסוק שדרש רבי שמעון הוא פסוק מיותר. כי כתוב קודם לכן "כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם ... וְהִבֵּאתֶם שְׁמֶה עֲלֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעֲשֵׂרְתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יְדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבְּלֵיכֶם וּבִכְרֹת בְּקֶרְבְּכֶם וְצֹאנְכֶם, וְאֶכְלֹתֶם שֶׁם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם", בפסוק זה כתובים כל הדברים שצריך לאכול בירושלים. היה צריך להיות כתוב אחר כך "לא תוכל לאוכל בשעריך", ואם כן כל הרשימה הכתובה בפסוק שלאחר מכן מיותרת, "לא תוכל לאכל בְּשַׁעְרֵיךָ מַעֲשֶׂר דִּגְגֶךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ וּבִכְרֹת בְּקֶרְבְּךָ וְצֹאנְךָ וְכָל נִדְרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדָּר וְנִדְבְּלֵיךָ וְתִרְוּמַת יָדְךָ". וכל אחד מהרשימה 'אם אינו ענין' ללמד על איסור חוץ לחומה, תנהו ללמד על לעניינו. כגון בביכורים תלמד שאסור לאוכלם לפני הקריאה.

ואם כן באמת רבי שמעון לא לומד את הלאו מקל וחומר, אלא מיתור של הפסוק ועל ידי לימוד של 'אם אינו ענין'.